15/05/2026

Η σημασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τον ελληνισμό

Πατριαρχεία / Οικουμενικό Πατριαρχείο

- **Γράφει ο Άγγελος Μ. Συρίγος***

Ο παλαιότερος υπερεθνικός θεσμός: Συνηθίζω να ρωτώ τους φοιτητές μου: «ποιο είναι το παλαιότερο κράτος στον κόσμο διαρκώς εν λειτουργία;». Η απάντηση είναι σχετικά εύκολη. Είναι η Κίνα που υπάρχει από το 221 π.Χ. Στο επόμενο ερώτημα τα πράγματα δυσκολεύουν: «ποιοι είναι οι παλαιότεροι θεσμοί παγκόσμιας εμβέλειας διαρκώς εν λειτουργία;». Η απάντηση είναι ότι πρόκειται για την Αγία Εδρα στη Ρώμη και το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη. Ιδρύθηκαν ως επισκοπές από τον Αγιο Πέτρο και τον Απόστολο Ανδρέα αντιστοίχως, αλλά απέκτησαν παγκόσμια εμβέλεια τον 4ο αιώνα μ.Χ. Μάλιστα το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρέμεινε πάντα στον ίδιο τόπο. Υπήρξε de facto προσωρινή μεταφορά για 59 έτη μετά την πρώτη Αλωση της Πόλεως από τους Φράγκους, αλλά όχι μόνιμη αλλαγή της κανονικής έδρας. Αντιθέτως, η Αγία Εδρα είχε μεταφερθεί μονίμως επί 68 χρόνια στην Αβινιόν. Επιπλέον, το Πατριαρχείο διατηρεί τα χαρακτηριστικά του υπερεθνικού θεσμού, εν αντιθέσει προς την Αγία Εδρα που έχει προσλάβει από τον 8ο αιώνα και χαρακτηριστικά κράτους που συνεχίζεται σήμερα με την πόλη του Βατικανού. Το Οικουμενικό

Πατριαρχείο έχει επιβιώσει αυτοκρατοριών, εθνικών κρατών, αλώσεων, διώξεων και συνεχίζει την πορεία του χωρίς εδαφική επικράτεια, βασισμένο αποκλειστικώς στην πνευματικότητά του. Αυτό είναι μοναδικό κατόρθωμα στην ιστορία. Παραφράζοντας τον Αλεξανδρινό ποιητή θα μπορούσαμε να πούμε: Οταν θα θέλουν οι Ελληνες να καυχηθούν,/ «Τέτοιους θεσμούς βγάζει το γένος μας», θα λένε.

Το Πατριαρχείο και η διατήρηση της ελληνική γλώσσας: Τον 6ο αιώνα μ.Χ. στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου ομιλούνταν ευρέως τα λατινικά, συριακά, κοπτικά, αραμαϊκά, ισαυρικά, πρωτοσλαβικά και ελληνικά. Από όλες αυτές τις γλώσσες εξακολουθεί να ομιλείται μόνον η ελληνική. Αυτό ήταν αυτονόητο για όσον καιρό υπήρχε η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ηδη από την εποχή του αυτοκράτορα Ηρακλείου (610-641 μ.Χ.) η διοίκηση εγκατέλειψε τη χρήση της λατινικής και χρησιμοποιούσε τα ελληνικά. Επειτα όμως από τη δεύτερη Αλωση το 1453 ήταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο που επέτρεψε τη διατήρηση της ελληνοφωνίας. Εξαιτίας ενός αντικληρικαλιστικού ρεύματος που εμφανίζεται κατά περιόδους έντονο στην ελληνική κοινωνία, ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε αυτό το σημείο έχει υποβαθμισθεί. Η Εκκλησία, λόγω της γλώσσας που χρησιμοποιούσε, υπήρξε ο κύριος φορέας διατηρήσεως του ελληνικού πολιτισμού και της ταυτότητας του γένους (με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα ως προς την αφύπνιση τον Πατροκοσμά τον Αιτωλό). Στον όρο γλώσσα περιλαμβάνονται η λατρευτική γλώσσα των ιερών ακολουθιών που δεν ήταν εύκολα αντιληπτή από τον μέσο –κατά τεκμήριο αγράμματο– πιστό· τα βιβλία, χειρόγραφα και έντυπα, που ήσαν συνήθως γραμμένα σε πιο κατανοητή γλώσσα και είχαν –κυρίως αλλά όχι αποκλειστικώς– θρησκευτικό περιεχόμενο· η εκπαίδευση, που κατ’ ουσίαν ήταν αρμοδιότητα της Εκκλησίας. Δεν είναι τυχαίο ότι τουλάχιστον τα δύο τρίτα των λογίων μεταξύ 1453-1821 έφεραν ιερατικό σχήμα. Πολύ απλά, εξακολουθούμε σήμερα και μιλάμε ελληνικά, διότι ακριβώς μετά το 1453 το Οικουμενικό Πατριαρχείο στήριξε και διέσωσε την ελληνοφωνία μας.

Το Πατριαρχείο και η Εκκλησία ως το μοναδικό στήριγμα για τους χριστιανούς: Πριν από την Αλωση το 1453 η Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν ο κατεξοχήν εχθρός των Οθωμανών, αφού ταυτιζόταν πλήρως με την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η κατάλυση του προνοιακού (και κατ’ επέκτασιν κοινωνικού και οικονομικού) ρόλου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία κάλυπτε στο Βυζάντιο πολλούς τομείς που σήμερα ανήκουν στο κράτος (π.χ. πρόνοια για ορφανοτροφεία και άπορους, σχολεία), είχε καταστροφικές συνέπειες για τη διατήρηση του Ελληνισμού στις τουρκοκρατούμενες περιοχές της Μικράς Ασίας. Το προνοιακό έργο μεταφέρθηκε στα μουσουλμανικά ιδρύματα που διακονούσαν φανατικοί δερβίσηδες (δηλαδή μουσουλμάνοι «μοναχοί»). Επομένως, οι χριστιανοί

στις κατακτημένες περιοχές ήσαν πιο δεκτικοί στα κηρύγματα των δερβίσηδων, διότι συνοδεύονταν και από φιλανθρωπίες από τις οποίες απείχε αναγκαστικά η Εκκλησία. Μετά το 1453, η Εκκλησία μπόρεσε να λειτουργήσει ξανά το δίκτυό της σε όλην την αυτοκρατορία, και μάλιστα με συστηματοποιημένο τρόπο λόγω του θεσμού των μιλέτ. Κατ' ουσίαν λειτούργησε ως υποκατάστατο της απολεσθείσας αυτοκρατορίας. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα οπτικής συνέχειας είναι τα άμφια των αρχιερέων που είναι αντιγραφή των ενδυμάτων του αυτοκράτορα. Στους επακολουθήσαντες αιώνες της σκλαβιάς οι δομές του Οικουμενικού Πατριαρχείου απετέλεσαν στοιχειώδες στήριγμα για τους Ελληνες, επιτρέποντας τη σχετική διατήρηση των χριστιανικών κοινοτήτων. Ο Χρήστος Γιανναράς το περιγράφει θαυμάσια: «Ο ελληνισμός σώθηκε στα 400 χρόνια σκλαβιάς, όχι επειδή κάναμε κατήχηση, αλλά γιατί ανάβανε το καντήλι, ζυμώνανε πρόσφορο, κάνανε αγιασμό και κυρίως πήγαιναν στην εκκλησιά που ήταν το κεντρικό κοινωνικό γεγονός, ήταν γιορτή, πανήγυρις».

Το Πατριαρχείο σήμερα στην Κωνσταντινούπολη: Ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι ταυτοχρόνως και Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Το κυριότερο πρόβλημα του Οικουμενικού Πατριαρχείου σήμερα είναι η τρομακτική μείωση του αριθμού των Ελλήνων μειονοτικών της Κωνσταντινουπόλεως, ο περιορισμός δηλαδή του ορθόδοξου ποιμνίου. Η τουρκική διακριτική μεταχείριση εις βάρος της ελληνικής μειονότητας συνεχίζεται, παρότι το ποσοστό της επί του συνολικού πληθυσμού της Κωνσταντινουπόλεως ανέρχεται σε 0,009%. Επιπλέον, η μειονότητα είναι στο συντριπτικό ποσοστό της γερασμένη. Η Κωνσταντινούπολη ιστορικά έχει μείνει χωρίς Ελληνες ή με ελάχιστο αριθμό Ελλήνων δύο ακόμη φορές: μετά την Αλωση το 1453 και μετά την Επανάσταση του 1821 (όταν τον απαγχονισμό του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ ακολούθησαν σφαγές και φυγή του ελληνικού στοιχείου).

Μέσα στους αιώνες η παρούσα κατάσταση της τρομακτικής απίσχνανσης του ελληνικού στοιχείου είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας. Η Κωνσταντινούπολη είναι ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της Μεσογείου. Το αναμενόμενο είναι στο μέλλον να εγκατασταθούν εκ νέου Ελληνες από την Ελλάδα. Η διατήρηση όσων ομογενειακών υποδομών κατορθώσουν να επιβιώσουν (εκκλησιών, ιδρυμάτων, σχολείων, νοσοκομείων), θα αποτελεί κίνητρο και διευκόλυνση για τους μελλοντικούς Ελληνες Κωνσταντινουπολίτες.

** Ο κ. Αγγελος Μ. Συρίγος είναι καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής – Πάντειο Πανεπιστήμιο, βουλευτής Ν.Δ. στην Α΄ Αθηνών. Το βιβλίο του «Ελλάδα και Τουρκία: 50 ερωτήματα και απαντήσεις» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη.*

Πηγή: [kathimerini.gr]